

Saturs

Jānis Šiliņš. Priekšvārds	8
Vanda Zariņa. Dārgie rīdzinieki	10
I daļa. PAAUDŽU STAFETE	13
Rīgas domnieku zvērests	14
Rīgas domes starts. Roberts Bīngners	15
Rīgas goda pilsonis Augusts fon Etingens. Rātes finišs	20
Ludviga Vilhelma Kerkoviusa distances posms	22
Džordža Armitsteda starts	26
Pirmie nozīmīgākie celtniecības objekti	28
1905. gada revolūcijas atbalsis Rīgā	29
Vēlēšanas karastāvokļa apstākļos	29
Rīgas domes priekšlikumi valdībai	30
Atbalsts rīdziniekiem un revolūcijas izskaņa	31
Valdības centieni nostiprināt ietekmi Baltijā	33
Rīgas domes vēlēšanas 1909. gadā	34
Nerealizētās ieceres	35
Džordža Armitsteda mantojums un viņa piemiņas saglabāšana	38
Roberts Vilhelms fon Bulmerinks	41
Pirmā pasaules kara sākums	43
Rīgas pilsētas galvas biedrs Andrejs Krastkalns	45
Rīgas strādnieku deputātu padome	46
Rīgas pagaidu dome. Gustavs Zemgals	48
Rīgas domes vēlēšanas 1917. gada 13. augustā un pirmā domes sēde	51
Latviešu strēlnieki – 12. armijas glābēji	53
Rīgas domnieki Demokrātiskajā blokā un Latviešu pagaidu Nacionālajā padomē	54
Valsts apvērsums Krievijā un Krievijas Satversmes sapulces pirmā sēde	55
Neatkarīgas Latvijas valsts pasludināšana	56
Rīgas pagaidu domes darbības atjaunošana	59
Rīgas strādnieku deputātu padomes rosība	61
LSD CK sapņi un realitāte	62
Pēteris Stučka Rīgā	63
Liepājas labirintā	68
Landesvērs un vācu Dzelzsdivīzija Rīgā	70

Rīgas domnieku zvērests

Я обещаю и клянусь Всесоюзим Богом пред святым его Евангелием в том, что хочу верно и добросовестно исполнять возложенные на меня обязанности гласного Рижской городской думы, как суще мне Господь Бог душевно и телестно да поможет. В заключение же сей моей клятвы целую слова и крест спасителя моего. Аминь.

Es apsolu un zvēru pie visvarenā Dieva un Viņa svētā evanģēlija, ka vēlos uzticīgi un godprātīgi pildīt uzticētos Rīgas pilsētas domes deputāta pienākumus, un lai Dievs Kungs palīdz manam garam un miesai. Zvēresta noslēgumā skūpstu sava glābēja vārdus un krustu. Āmen.¹

¹ Rīgas domnieces I. Vinnikas tulkojums

Rīgas domes starts.

Roberts fon Bīngners

Rīgas pašpārvaldes institūcija Rīgas rāte vēstures avotos minēta 1226. gada 18. aprīlī. Diemžēl nav zināms konkrēts dokuments par tās darbības uzsākšanu. Saprotams, ka Rīgas pašvaldība nevarēja izveidoties vienā dienā. Tas bija ilgstošs process. Tas sākās jau tad, kad Rīdzenes krastos 1202. gadā apmetās tirgotāji un amatnieki. Indriķa hronikā minēts, ka kopš 1212. gada Rīgas vecākos ievēlēja pilsoņu sapulce. Rīdzinieku ievēlētie vecākie acīmredzot veidoja topošās rātes pamatsastāvu. Rātes vēlēšanās 13. gadsimtā piedalījās visi Rīgas pilntiesīgie iedzīvotāji. Izveidojoties pilsētnieku pašpārvaldes institūcijai, tās locekļi paši izvirzīja un ievēlēja jaunus rātskungus, rīdziniekus par to vien informējot.

Vēsturnieki uzskata, ka 13. gadsimtā Rīgas pārvaldē bijuši arī Rīgas pamatiedzīvotāji. Rātes vēlēšanas notika katru gadu, bet tas nenozīmēja, ka tās sastāvs ievērojami mainījās. Jauni vārdi parasti parādījās vien rātskungu nāves vai atkāpšanās gadījumos.

14. gadsimtā rīdzinieki atteicās no vēlēšanu organizēšanas katru gadu. Nepieciešamības gadījumos rāte pati kooptēja jaunas personas vakantajās vietās. Parasti tie bija bijušo rātskungu dēli vai citi radnieki. Pirmajos rātes sastāvos bija 12 rātskungi, 13. gadsimta beigās – 16, sākot ar 14. gadsimtu – 20. Rātskungi ievēlēja virsbirģermeistaru un divus birģermeistarus, ar 15. gadsimtu rātē bija jau četri birģermeistari.

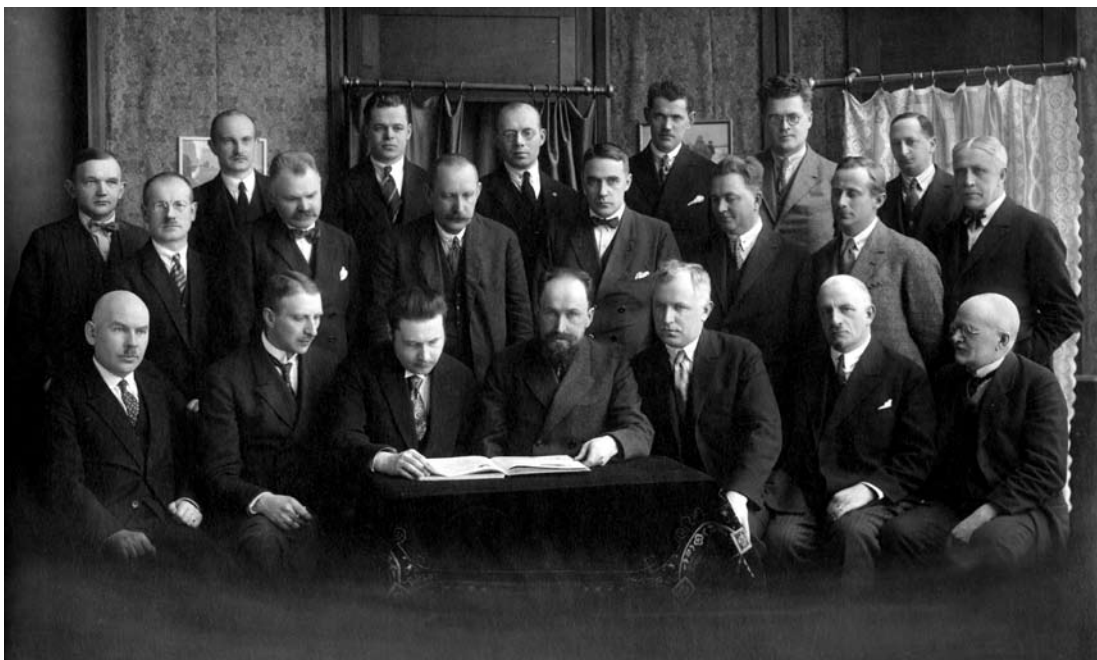
Pie izejas Rīgas rātes sēžu zālē bija uzraksts, kurš rātskungiem atgādināja par viņu pienākumiem pret rīdziniekiem, Dievu un savu sirdsapziņu: „Tu, kas kā rātskungs ienāc pildīt amatu un pienākumus, pirms sliekšņa atmet visas savas personīgās kaislības – dusmas, naidu, pakalpību – un pakļauj sevi un visas savas domas un prātu kopīgam labumam. Jo tikai pēc tam, kad tu šeit taisnīgi vai netaisnīgi sevi parādīsi, varēsi Dieva tiesu sagaidīt ar cerībām vai bailēm.”

Pēc Nikolaja I nāves 1855. gada 18. februārī par Krievijas imperatoru tika kronēts viņa dēls Aleksandrs II, kura valdīšanas laikā valsti veica daudzas progresīvas reformas, tai skaitā dzimtbūšanas atcelšanu visā Krievijas teritorijā.

Dzimtbūšanas atcelšana, 1861. gada 22. novembrī pieņemtais ukazs par tirdzniecības brīvību, 1866. gada 4. jūnijā valdības lēmums par amatnieciskās un rūpnieciskās ražošanas brīvību sekmēja jaunu ekonomisko attiecību veidošanos valstī, kā arī latviešu un krievu tautības

Roberts fon Bīngners – Rīgas pilsētas galva (1878–1886). Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja krājums

Rīgas pilsētas galvas biedrs Teodors Līventāls (1. rindā vidū) ar pilsētas valdes locekļi, Būvju nodaļas vadītāju Jāni Jagaru (1. rindā 3. no labās) un nodaļas darbiniekiem divdesmito gadu nogalē. V. Rīdzenieka foto. RVKM krājums

demonstrantu, tostarp Rīgas domniekus J. Dzelzīti un L. Laicenu un bijušo domnieku A. Kuršinski. Drīz vien Neatkarīgo sociālistu partijas darbība tika pārtraukta.

1928. gadā, gatavojoties Latvijas Republikas 10. jubilejai, dome cerēja, ka Rīgai tiks piešķirts galvaspilsētas statuss. Šo jautājumu vairākkārt apsprieda domnieki. Laicens piezīmēja – jābrīnās, ka Latvijai joprojām vēl nav galvaspilsētas un ka tiesu iestādēs par tādu vēl arvien uzskata Pēterburga. Savukārt 13. novembrī uzstājoties Saeimā, viņš atzīmēja, ka soda likums, pēc kura tiek tiesāti demokrātiskās Latvijas Republikas politiski apsūdzētie pilsoņi, ir bijušās cariskās Krievijas speciālistu izstrādāts un 1917. gada 2. augustā Kerenska valdības apstiprināts, ka Latvijā to plaši pielieto pret visiem, kuriem nevar izvirzīt apsūdzību pēc mūsu valstī pieņemtajiem likumiem, un pieprasīja no tā pielietošanas atteikties, tomēr viņa priekšlikums tika atstāts bez ievēribas. Kerenska likums mūsu valstī bija spēkā vēl nākamajos desmit gadus.

Rīgas pilsētas galvas biedra T. Līventāla vadībā Rīgas pilsētas valde publicēja grāmatas *Rīga kā Latvijas galvaspilsēta* un *Rīgas pilsētas gadagrāmata 1931. gadam*, kurā sniegts pārskats par Rīgas pašvaldības darbu laikposmā no 1918. līdz 1930. gadam un ievietoti Rīgas domes amatpersonu, kā arī domes deputātu frakciju vadītāju portreti. To autors nav norādīts, bet, ņemot vērā LVMA pasniedzēja mākslinieka Valda Villeruša un Lara Strunkes ģimenes Zviedrijā atzinumu, ar lielu pārliecību var teikt, ka portretus zīmējis Niklāvs Strunke.

Rīgas domes
priekšsēdētājs K. Dēķens

Rīgas domes sekretārs
A. Pļavinskis

Demokrātiskā centra
frakcijas vadītājs J. Breikšs

Nacionālas apvienības
frakcijas vadītājs A. Bergs

Agudas-Isroel frakcijas
vadītājs M. Dubins

Ebreju bloka vadītājs
M. Nuroks

Sociāldemokrātu frakcijas
vadītājs V. Bastjānis

Sociāldemokrātu frakcijas
vadītājs K. Lorencs

Vācu frakcijas vadītājs
V. Pussuls

Vācu frakcijas vadītājs
H. Stegmanis

Kreiso arodnieku frakcijas
vadītājs J. Slaugotnis-Cukurs